# ΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΒΙΑΙΟΠΡΑΓΙΑΙ
## ΕΝ ΝΑΟΥΣΗ: ΤΗΣ ΠΑΡΟΥ

(ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1677)

ΥΠΟ

ΜΙΧ. ΙΑΚ. ΜΑΡΚΟΠΟΛΙ



ΕΝ ΝΑΞΩ:

ΤΥΠΟΙΣ «ΝΑΞΟΥ»

1893

# ΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΒΙΑΙΟΠΡΑΓΙΑΙ
## ΕΝ ΝΑΟΥΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥ

(ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1677)

ΥΠΟ

ΜΙΧ. ΙΑΚ. ΜΑΡΚΟΠΟΛΙ



ΕΝ ΝΑΞΩ:
ΤΥΠΟΙΣ «ΝΑΞΟΥ»
1893

# ΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΒΙΑΙΟΠΡΑΓΙΑΙ

## ΕΝ ΝΑΟΥΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥ

**(Ἐπεισόδιον τοῦ ἔτους 1677)**

---

### Α'.

Ἡ νῆσος Πάρος, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς της καὶ τῶν πολλῶν αὐτῆς λιμένων, ἦτο τὸ κυριώτερον καταφύγιον τῶν διαφόρων πειρατικῶν πλοίων τῶν λυμαινομένων, ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας καὶ ἰδίᾳ τὸ Κυκλαδικὸν πέλαγος. Ἐκτὸς δὲ τῶν συχνάκις ἐπιπιπτόντων καὶ λεηλατούντων τὰ χωρία αὐτῆς μεγαλοσχήμων πειρατῶν τῆς Δύσεως, ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι (ὧν τινες ἦσαν καὶ νυμφευμένοι ἐν τῇ νήσῳ), οἵτινες, τὴν Πάρον ἔχοντες ὁρμητήριον, διέπλεον τὸ Αἰγαῖον, προξενοῦντες μεγίστας ζημίας τοῖς

νησιώταις. Δὲν παρέλειπον δ' ἐνίοτε νὰ βιαιοπραγῶσι καὶ ἁρπάζωσι πᾶν ὅ,τι ἠδύναντο καὶ ἐν Πάρῳ, ὅπου καὶ ἀποθήκας, ἐν αἷς ἀπέθετον τὰς λείας αὐτῶν διετήρουν. Οὕτω δὲ οἱ ἀτυχεῖς Πάριοι διετέλουν ἀείποτε ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ τρόμου τῆς λεηλασίας καὶ τῶν βιαιοπραγιῶν. Καὶ οὐ μόνον δὲν ἐτόλμων νὰ καταδιώξωσι τοὺς ἅρπαγας τῆς περιουσίας των, ἕνεκα τοῦ φόβου φρικωδεστέρων συμφορῶν, ἀλλὰ τοὐναντίον, παντοίοις μέσοις χρώμενοι, προσεπάθουν νὰ ἐξευμενίζωσι τοὺς ἀπλήστους καὶ βαρβάρους ἐκείνους τυχοδιώκτας. Τοῦτ' αὐτὸ συνέβαινε καὶ ἐν ἄλλαις νήσοις· οἱ κάτοικοι ἀπέφευγον νὰ ἐπικαλῶνται τὴν συνδρομὴν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου δι' οἵαν δή τινα αἰτίαν, πολὺ δὲ περισσότερον κατὰ τῶν πειρατῶν, διότι ἐφοβοῦντο τὰς συνεπείας τῆς τοιαύτης αἰτήσεώς των. Εἶναι δὲ ἀπερίγραπτος ὁ τρόμος, ὅστις, ἐπὶ τῷ ἀκούσματι προσεχοῦς κατάπλου τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, κατελάμβανε τοὺς κατοίκους τῶν νήσων ἐκείνων ἐν αἷς κατῴκουν πειραταί. «Τῇ 31 Μαΐου «[τοῦ ἔτους 1674], ἀφίκοντο εἰς Νάξον οἱ



«πατέρες [Καπουτσῖνοι] τῆς Σύρου, ἤτοι ὁ «Π. J. Marie ἡγούμενος, ὁ Π. Εὐγένιος de «Paris καὶ ὁ ἀδελφὸς Φῆλιξ de Boulogne μεθ' «ὅλων τῶν κυριωτέρων πραγμάτων τῆς μο«νῆς (ἐν ᾗ ὁ Π. Κάρολος d' Hornoy ἔμεινε «μόνος πρὸς διαφύλαξιν αὐτῆς), διὰ τὸν φό«βον τοῦ Σαρδὰρ (1) περὶ τοῦ ὁποίου ἐλέχθη «ὅτι ἤρχετο προσεχῶς διὰ νὰ καταστρέψῃ «τὴν Σῦρον, Μύκονον, Πάρον καί τινας ἄλ«λας νήσους ἐν αἷς οἰκοῦσιν οἱ πειραταί. Οἱ «εἰρημένοι Πατέρες ἔμειναν ἐν Νάξῳ μέχρι «τέλους τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου, ὅτε ἐπέστρε«ψαν εἰς Σῦρον. Ὁ ῥηθεὶς Σαρδὰρ ἀφίκετο «εἰς «Σάντα Μαρία», λιμένα τῆς νήσου Πά«ρου, ἐκεῖθεν δὲ ἀπέστειλεν ἕνα τῶν ἀξιωμα«τικῶν του εἰς Νάξον. Εἶχεν 7 γαλέρας· με«τέβη ἐπίσης, κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον, εἰς «Σῦρον, ἧς πάντες οἱ κάτοικοι κατέφυγον εἰς «τὰ ὄρη. Ὁ Π. Κάρολος d' Hornoy μετέβη εἰς

(1) Τουρκικὸς βαθμός. Ἔν τινι παρ' ἐμοὶ ἀποκειμένῃ ἐπιστολῇ (1677), τοῦ Γάλλου πρέσβεως de Nointel, σημειοῦται «Sardar de la mer blanche».

«τὰς γαλέρας καὶ ἰδὼν αὐτὸν ὁ Σαρδάρ, τὸν «προσεκάλεσε καὶ τῷ ἐζήτησε χρήματα· μὴ «ἔχων δὲ νὰ τῷ δώσῃ, τὸν ἐκακοποίησε καὶ «διέταξε νὰ τὸν θέσωσιν εἰς τὸ κάτεργον· κα-«τόπιν τὸν ἀπηλευθέρωσεν. Ὑπέστη δὲ τὰς «κακώσεις, ἕνεκα τῆς ἀπερισκεψίας του, διότι «δὲν ὤφειλε νὰ παρουσιασθῇ χωρὶς νὰ τὸν ζη-«τήσῃ ὁ Σαρδάρ». (Ἀνέκδοτος σημείωσις ἐκ τοῦ κώδικος τῆς ἐν Νάξῳ ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, σ. 110).

Οἱ νησιῶται εὐλόγως δὲν ἐπεκαλοῦντο τὴν συνδρομὴν τῶν Τούρκων· διότι, εἰ μὲν ἀπέβαινεν, ὡς συνήθως, ἄνευ ἀποτελέσματος ἡ ὑπὸ τοῦ στόλου καταδίωξις τῶν πειρατῶν, ὑφίσταντο ἐξ ἑνὸς τὰς ἀπαραιτήτους λεηλασίας καὶ κακώσεις ὑπὸ τῶν Τούρκων, περιέπιπτον δ' ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ὀργὴν τῶν καταδιωχθέντων πειρατῶν, οἵτινες τότε ἀνηλεῶς κατεβασάνιζον αὐτοὺς διὰ τὴν τόλμην των. Ἐὰν δὲ τοὐναντίον κατωρθοῦτο ἡ σύλληψις πειρατικῆς συμμορίας, ἀπηλάσσοντο βεβαίως τῶν βιαιοπραγιῶν αὐτῆς, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι πάλιν δὲν ἀπήρχοντο ἐκ τῆς νήσου χωρὶς νὰ



διαπράξωσι πᾶν ὅ,τι ἡ βαρβαρότης καὶ ἡ αἰσχροκέρδεια αὐτῶν ὑπηγόρευεν. Ἐξ ἄλλου δὲ οἱ νησιῶται διέτρεχον τότε τὸν κίνδυνον νὰ ἐκδικηθῶσι κατ' αὐτῶν ἄλλοι πειραταί, ὡς συνέβη τῷ 1675 ἐν τῷ παρὰ τῇ Ἀντιπάρῳ κειμένῳ νησιδίῳ καλουμένῳ «Δεσποτικόν». «Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὁ Γάλλος Δανιήλ, ἱπ-«πότης τοῦ ἐν Μελίτῃ τάγματος, πειρατεύων, «συνελήφθη ὑπὸ τοῦ βαρβαρικοῦ στόλου παρὰ «τῷ νησιδίῳ «Δεσποτικόν» μετὰ πεισματώδη «καὶ γενναίαν ἀντίστασιν. Αἱ ζωοτροφαί του «ἡρπάγησαν ἐκ τοῦ πλοίου, ἀνήκοντος μὲν «εἰς αὐτόν, κυβερνωμένου δὲ ὑφ' ἑνὸς τῶν «ἀνεψιῶν του. Ὁ Δανιὴλ τότε, θέσας πῦρ ἐν «τῷ ὑπ' αὐτοῦ διοικουμένῳ πλοίῳ, ἀπεβιβά-«σθη ἵνα σωθῇ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ μεθ' ὅλου «τοῦ πληρώματος· προσέφερε δὲ εἰς τοὺς κα-«τοίκους μεγάλην ποσότητα χρημάτων ὅπως «τὸν σώσωσιν. Ἀλλὰ τὰ Βαρβαρικὰ πλοῖα, «ἀποβιβάσαντα στρατεύματα, κατεδίωκον αὐ-«τοὺς πρὸς αἰχμαλωσίαν. Οἱ κάτοικοι τῆς νή-«σου δὲν ἐχορήγησαν ἄσυλον τοῖς καταδιω-«κομένοις, ἀλλὰ προέδωκαν αὐτοὺς καὶ δεσ-

«μίους παρέδωκαν εἰς τοὺς ἐχθρούς. Οὕτω ὁ «Δανιὴλ καὶ ὁ ἀνεψιός του, αἰχμαλωτισθέν«τες, ἀπήχθησαν εἰς Βαρβαρίαν, ὅπου ἀπέθα«νον, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἐκ τοῦ λοιμοῦ. «Οἱ πειραταὶ Greveliers (1) Honorat, Orange «καὶ ἕτεροί τινες, μαθόντες τὴν ὑπὸ τῶν κα«τοίκων τοῦ Δεσποτικοῦ γενομένην προδο«σίαν, κατέπλευσαν ἐκεῖ μετὰ πέντε ἢ ἕξ «πλοίων καὶ ἠρήμωσαν καὶ ἐλεηλάτησαν τὸ «νησίδιον τοῦτο». (Ἐξ ἀνεκδότου σημειώσεως τοῦ ἀνωτέρω κώδικος, σ. 119).

Εἰς τοσοῦτον ἀπελπισίας ἔφθασαν ἐν ἔτει 1676 οἱ κάτοικοι τῆς Ναούσης ἕνεκα τῶν βιαιοπραγιῶν ἅς τοῖς ἔκαμνον οἱ διάφοροι πειραταί, ὥστε ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ πατρῷον ἔδαφος καὶ νὰ ζητήσωσιν ἄσυλον ἀλλαχοῦ. Ἠτήσαντο δὲ τότε, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ ἐκεῖ κατάπλου τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, ὅπως τοῖς δοθῇ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου

---

(1) Περὶ τοῦ πειρατοῦ Creveliers καὶ τῶν κατὰ τῆς Νάξου ἐπιδρομῶν αὐτοῦ, ἴδε διατριβήν μου ἐν τῇ «Ἑστίᾳ», Τόμ. Β′ 1893 σ. 107—110.



ἕτερος τόπος εἰς ὅν νὰ καταφύγωσιν. Τοῦτο δὲ μανθάνομεν ἐκ σημειώσεως κατακεχωρισμένης ἐν τῷ προμνησθέντι παλαιῷ κώδικι τῆς ἐνταῦθα ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου (τῶν Καπουτσίνων). Ἡ σημείωσις αὕτη εἶναι γαλλιστὶ συντεταγμένη καθὼς πᾶσαι αἱ ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι περιεχόμεναι, ἔχει δὲ οὕτω:

«1676. Τῇ 10 [Αὐγούστου], ἔφθασαν εἰς τὸν [ἐν Νάξῳ] λιμένα τοῦ Ἁγίου Προκοπίου ὁ Σαρδὰρ καὶ ὁ Τεφτιτζὴς (1), μετὰ 13 γαλερῶν, ἵνα ἐρευνήσωσιν ἐν ταῖς νήσοις τίνες ἐμπορεύονται μετὰ τῶν πειρατῶν. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἀνεχώρησαν ἐκ τοῦ ῥηθέντος λιμένος καὶ μετέβησαν εἰς Ἀντίπαρον, ὅπου ἐπυρπόλησαν μίαν οἰκίαν πλήρη ἐλαίου, ἀνήκοντος εἰς τοὺς πειρατάς· ἐκεῖθεν μετέβησαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Παροικίας ὅπου πάντες οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι ἔσπευσαν νὰ προσφέρωσιν ὑποταγήν. Ὁ Τεφτιτζὴς ἠθέλησε νὰ ἴδῃ τοὺς προκρίτους, ἀλλ᾽ οὐδεὶς ἐνεφανίσθη· κατεδάφισεν οἰκίας τινὰς ἀνηκούσας εἰς πειρατὰς

---

(1) Τοῦρκος ὑπάλληλος.

νυμφευμένους ἐν τῇ νήσῳ. Οἱ κάτοικοι τῆς Ναούσης μετέβησαν ἐπίσης πάντες εἰς Παροικίαν διὰ νὰ τῷ προσφέρωσιν ὑποταγήν. Οἱ ρηθέντες κάτοικοι τῷ παρέστησαν ὅτι δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ μείνωσιν ἐν τῇ νήσῳ ἕνεκα τῶν βιαιοπραγιῶν ἃς τοῖς ἔκαμνον οἱ πειραταὶ καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν ὅπως ἐνεργήσῃ παρὰ τῷ Σουλτάνῳ ἵνα τοῖς δοθῇ ἕτερός τις τόπος εἰς ὃν νὰ καταφύγωσιν. Ὁ Τεφτιτζῆς τοὺς ἠρώτησε τρίς, ἐὰν ἀληθῶς ἐπεθύμουν ὅ,τι ἐζήτουν· καὶ ἀπαντήσαντες «Ναί», ἐσημείωσεν οὗτος τὴν αἴτησίν των. Εἶτα ὥρισε, κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, νὰ δώσῃ ὁλόκληρος ἡ νῆσος ἑξακόσια σκοῦδα, διὰ τὴν ἐξαγορὰν δούλων τινῶν συλληφθέντων εἰς Πελοπόννησον ὑπὸ τῶν πειρατῶν». (Κώδικ. σ. 146).

## Β΄.

Ἐν συντόμῳ ἐξέθηκα ἀνωτέρω ὁποίας συμφορὰς ὑφίσταντο οἱ Πάριοι καὶ πάντες οἱ νησιῶται ὑπὸ τῶν πειρατῶν καὶ τῶν Τούρκων, ἵνα εἰσαγάγω τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν διήγησιν τοῦ ἑπομένου ἐπεισοδίου.



Κατὰ τὸ ἔτος 1677, προσωρμίσθη εἰς τὸν λιμένα τῆς Ναούσης μοῖρα τοῦ Τουρκικοῦ στόλου πρὸς καταδίωξιν ἑκατὸν περίπου πειρατῶν ἐκ Δύσεως, οἵτινες εὑρίσκοντο ἐπὶ τῆς νήσου Πάρου. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καί τις καπιτὰν Ἀντώνης μετὰ τῶν λεβεντῶν αὐτοῦ. Τὸ ἐπώνυμον τοῦ πειρατοῦ τούτου δὲν ἀναφέρεται ἐν τοῖς ὑπ' ὄψει μου παλαιοῖς ἐγγράφοις, ἦν ὅμως καὶ οὗτος ἐξ ἐκείνων τῶν Χριστιανῶν πειρατῶν οἵτινες, Κορσάροι, ἐπὶ τὸ εὐφημότερον, ὠνομάζοντο (1). Ἐν ἔτει δὲ 1674 ἐθαυματούργησε καὶ ἐν Νάξῳ, καταστρέψας μετ' ἄλλων πειρατῶν, τὸ πλησίον

---

(1) Σημειωτέον ὅτι τὸ πειρατικὸν ἐπάγγελμα δὲν ἐθεωρεῖτο τότε ἀτιμωτικόν. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐξασκούντων αὐτὸ ἦσαν ἄνδρες ὑψηλῆς περιωπῆς, πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν ἐδοξάσθησαν διὰ τῆς πειρατείας. Ἀλλὰ τοῦτο βεβαίως δὲν ἐνδιέφερε ποσῶς τοὺς νησιώτας· πάντες οἱ πειρατεύοντες κατεπίεζον συγχρόνως καὶ ἐζημίουν αὐτούς, ἦσαν δὲ ἠναγκασμένοι νὰ ὑποφέρωσι σχεδὸν πάντοτε μεθ' ὑπομονῆς καὶ τὰς ἐπιπροσθέτους ταύτας συμφορὰς τῆς δουλείας των.

ξω Μονῆς τοῦ αὐτοῦ τάγματος Ἰωάννην Φραγκῖσκον d' Arras καὶ ἔχει οὑτωσίν·

†

Ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν ποιοῦμαι ἔναρξιν πιστῆς ἐκθέσεως τῶν κατὰ τὴν ἐν Ναούσῃ ἄφιξιν τοῦ Σαρδὰρ (1) συμβάντων.

Ἐμάθατε βεβαίως, αἰδεσιμώτατέ μοι Πάτερ, ὅτι ὁ Σαρδὰρ κατέπλευσεν εἰς Νάουσαν τῇ 20 Ἰουλίου (ἔ. π.) συνοδευόμενος ὑπὸ 25 γαλερῶν. Μαθὼν οὗτος ὅτι ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης εὑρίσκοντο ἑκατὸν περίπου λεβέντες ἐκ Δύσεως, διεμοίρασε τὸ στράτευμά του, ἀφῆκε δύο γαλέρας ἐδῶ εἰς Νάουσαν, ἀπέστειλεν ἑτέρας δύω εἰς τὸ στενὸν τῆς Ἀντι-

(1) **Sardar** σημειοῦται ἐν τῇ παρούσῃ ἐκθέσει, ἐν ταῖς σημειώσεσι τοῦ κώδικος καὶ ἐν τῇ τοῦ **Nointel** ἐπιστολῇ, ὡς εἴδομεν ἐν ἀρχῇ. Ἀλλ' ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶναι «**Serdar**». Οὕτω ὠνομάζοντο οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Γενιτσάρων. Ἡ λέξις εἶναι Περσικὴ σημαίνουσα «ἀρχηγόν». Πλείονα περὶ τῆς λέξεως ἴδε παρὰ **Paul Ricaut, Histoire de l' état présent de l' Empire Ottoman, trad. Bespier, livre III,** σ. 569 καὶ 711.



πάρου, τρεῖς εἰς Κέφαλον καὶ τὸ ἐπίλοιπον τοῦ στόλου του εἰς Παροικίαν, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ παρακωλύσῃ τὴν γαλιόταν καὶ τοὺς λεβέντας τοῦ καπιτὰν Ἀντώνη ἀπὸ τοῦ νὰ διαφύγωσιν. Τὴν γαλιόταν ταύτην εὗρον πλησίον τῆς Παροικίας ἔν τινι κολπίσκῳ ἐφωδιασμένην διὰ παντὸς εἴδους πολεμεφοδίων, καὶ ζωοτροφιῶν, καθόσον οἱ λεβέντες αὐτῆς δὲν ἔσχον τὸ θάρρος οὔτε τὰ ὅπλα των νὰ παραλάβωσι μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὰ ὄρη ὅπου ἐπὶ ματαίῳ προσεπάθουν νὰ κρύπτωνται ἐν τοῖς σπηλαίοις καὶ τοῖς βαράθροις. Ὁ Σαρδάρ, θέλων ἐπιμόνως νὰ συλλάβῃ αὐτούς, ἠνάγκασε τοὺς χωρικοὺς τῆς νήσου ταύτης, διὰ ραβδισμῶν πιπτόντων ἐπὶ τῶν ράχεων αὐτῶν ὡς χάλαζα, νὰ ἐξέλθωσι καί, διὰ δέκα κυνῶν, ἐρευνήσωσι καὶ ἐκβάλωσι τοὺς λεβέντας ἀπὸ τὰ κρησφύγετα αὐτῶν καὶ τοὺς φέρωσιν ἐνώπιόν του ἐν τῇ γαλέρᾳ. Ἐν τούτοις δὲν κατώρθωσαν νὰ εὕρωσι τὸν ἀρχηγὸν τῶν πειρατῶν, ὃν ὁ Σαρδὰρ ἐπιμόνως ἤθελε ζῶντα ἢ νεκρόν. Οὗτος ἐφρόντισε νὰ κρυβῇ τόσον ἀσφαλῶς ὥστε ν' ἀποφύγῃ τὴν ὁρμὴν τῶν

Ναουσαίων, οἵτινες πολλοὺς κόπους κατέβαλον πρὸς ἀνεύρεσιν καὶ σύλληψιν αὐτοῦ.

Ἡ ὁρμὴ τοῦ λαοῦ τούτου, συνοδευομένου μακρόθεν εἰς τὰ ὄρη ὑπό τινων γενιτσάρων, ἔφθασε καὶ περαιτέρω. Ἠθέλησε νὰ ἐρευνήσῃ ἐν ἁπάσαις ταῖς οἰκίαις τῆς Ναούσης ἄνευ ἐξαιρέσεως· ἠνέῳξε καὶ αὐτοὺς τοὺς τάφους πρὸς ἔρευναν. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ ὁ ἡμέτερος οἶκος δὲν ἐξῃρέθη, ἀλλ' ἐξηρευνήθη ὑπὸ δέκα Τούρκων καὶ τῶν κατοίκων τῆς κωμοπόλεως. Κατὰ πρῶτον ἦλθον μόνοι πέντε Τοῦρκοι οἵτινες παρεβίασαν τὴν θύραν μας. Εἷς ἐξ αὐτῶν, ὃν ἐξέλαβον ὡς ἐρχόμενον νὰ μὲ χαιρετίσῃ, μοὶ κατέφερεν ἰσχυρότατον γ ρ ο ν θ ο κ ό π η μ α κατὰ πρόσωπον, ὥστε μὲ ἀπώθησεν εἰς ἀπόστασιν δύο βημάτων. Οἱ λοιποὶ τέσσαρες παρετήρουν ἐν τῷ οἴκῳ μήπως εὑρίσκετό τις ἐν αὐτῷ κεκρυμμένος· προσεπάθησαν δὲ ν' ἀνοίξωσι δι' ἀντικλειδος τὰ κιβώτια, ἐν οἷς εἴχομεν προπεφυλαγμένα διάφορα ἡμῶν ἐφόδια· ἀλλὰ μὴ δυνηθέντες καὶ μὴ ἔχοντες διαταγὴν νὰ καταστρέψωσί τι, ἀφῆκαν αὐτὰ ἀνέπαφα. Δέσαντές με τότε, μὲ



ἔφερον ἐνώπιον τοῦ Ἀγᾶ τοῦ Σαρδὰρ (διαμένοντος ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Μιχελέτου, γαμβροῦ τοῦ κ. Νικηφόρου), ὅστις ἀνηλεῶς καὶ μὲ τρόπον φρικώδη ἔδερε κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας διὰ ροπάλου.

Ὁ ρηθεὶς Ἀγᾶς, ἐπὶ παρουσίᾳ ἑνὸς ἄλλου, οὗ τὸν βαθμὸν ἀγνοῶ, μὲ ἠρώτησε ποῖος εἶμαι. Κατόπιν μὲ ἠρώτησε ἂν εἶμαι Γάλλος καὶ τῷ ἀπήντησα καταφατικῶς. Συνεπείᾳ δὲ τῆς ἀπαντήσεώς μου ταύτης, μὲ ἀπέλυσε παρευθύς, καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὸν ἡμέτερον οἶκον, τὸν ὁποῖον εὗρον ἐν ἀκαταστασίᾳ μεγίστῃ, ἄνευ ὅμως μεγάλων ζημιῶν.

Ἀλλ' ἐν τῇ ἀπερισκεψίᾳ μου καὶ τῷ συνέχοντί με φόβῳ, εἶχον προηγουμένως μεταφέρει εἰς γειτονικήν τινα οἰκίαν διάφορα ἐκκλησιαστικὰ πράγματα πρὸς διαφύλαξιν· ἦσαν δὲ ταῦτα παραπετάσματα τῶν ἱερῶν βημάτων καὶ διάφορα ἄλλα μικρὰ τεμάχια, ὧν πάντων ἡ ἀξία δὲν ὑπερέβαινε τὰ 6 γρόσια. Οἱ Τοῦρκοι, ἀνακαλύψαντες τὴν κρύπτην, παρέλαβον πάντα ταῦτα καὶ ἀπῆλθον.

Ἡ τραγῳδία αὕτη δὲν ἔληξεν ἐν μιᾷ ἡμέ-

ρα. Ὁ Σαρδὰρ βλέπων συντελεσθεῖσαν τὴν σύλληψιν πάντων τῶν λεβεντῶν τῆς γαλιότας πλὴν τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν, ὡρκίσθη, καθ' ἃ ἐλέχθη, ὅτι ἐὰν δὲν τῷ φέρωσι τὸν ἀρχηγόν, θὰ αἰχμαλωτίσῃ πάντας τοὺς ἄνδρας καὶ θὰ κατασφάξῃ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι προέβησαν πάλιν, τρὶς ἢ τετράκις, εἰς τὴν ἐν ταῖς οἰκίαις ἔρευναν.

Ὁ ἡμέτερος οἶκος δεν ἐξῃρέθη τῆς ἐρεύνης ταύτης. Ὁ γυναικάδελφος τοῦ κ. Γαβριὴλ καὶ εἷς ἄλλος χωρικός, ἐνέπνευσαν τὸ θάρρος εἰς δέκα Τούρκους νὰ ἔλθωσι καὶ ἀνασκαλεύσωσι πάλιν τὸν οἶκόν μας. Οἱ Τοῦρκοι οὗτοι, ρίψαντες τὸ βλέμμα ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων τὰ ὁποῖα εἴχομεν, μοὶ εἶπον· «βρὲ παπᾶ, δὲ μᾶς λές, πῶς γίνεται καὶ λὲς πῶς εἶσαι φτωχὸς ἀφοῦ ἔχεις τόσα ροῦχα;» Εἰς ταῦτα ἀπήντησα ὅτι τὰ κιβώτια ἦσαν κενά. «Ἄχ μωρέ κιντή! . . . .» μοὶ ἀπήντησεν ὁ εἷς, δάκνων πεισματωδῶς τὸν δάκτυλόν του. Τότε παρατηρήσαντες κάτοπτρόν τι, ἀνῆκον εἰς τὸν βοεβόδαν Παροικίας Δημήτριον Μανιάτην, μὲ ἠρώτησεν εἷς ἐξ αὐτῶν· «Τί πρᾶγμα εἶν' αὐτό;—Εἰκών, τῷ εἶπον. Τότε βλέπων ὅτι δὲν τῷ ἔλεγα τὴν ἀλήθειαν, ἔσυρε κατὰ τὸ ἥμισυ τὸ γιαταγάνι του, προσποιούμενος ὅτι δοκιμάζει ἂν εἶναι ἀρκετὰ κοπτερόν, ἀλλὰ περιωρίσθη ἕως ἐδῶ· διέταξε μόνο, ἕνα ἐκ τῶν συντρόφων του νὰ καταβιβάσῃ τὸ κάτοπτρον καὶ μεταφέρῃ αὐτὸ ἐν τῇ γαλέρᾳ. Ὑπέστην καὶ τοῦτο μεθ' ὑπομονῆς, ἂν καὶ ἡ ἀξία τοῦ κατόπτρου ἦτο 15 ἕως 20 σκούδων.



Τέλος ὁ Σαρδάρ, βαρυθυμῶν ἕνεκα τῆς μακρᾶς του διαμονῆς ἐν Ναούσῃ (διότι ἔμεινεν ἐπὶ 8 ἡμέρας), ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως. Μὴ δυνηθεὶς νὰ συλλάβῃ τὸν ἀρχηγὸν τῶν πειρατῶν, παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ 35 λεβέντας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν ἀτυχῆ γυναικάδελφον τοῦ Δημητρίου Τζὰν Λοῦκα, καὶ ἕνα ἱερέα. Οἱ Τοῦρκοι, ὀλίγον πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς των, εἰσῆλθον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ, κατέστρεψαν τὸ ἅγιον βῆμα, ἀφήρεσαν τὸ κανδήλιον καὶ τὸ ὠὸν στρουθοκαμήλου, ὅπερ ἐκρέματο ἄνωθεν αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν κατοίκων τῆς κωμοπόλεως ταύτης ὀλίγοι μὲν ἐκακοποιήθησαν, ἀλλὰ καὶ ὀλίγοι ἦσαν οἱ μὴ ὑποστάντες ζημίας, διότι οἱ Τοῦρκοι μᾶλλον πρὸς λαφυραγωγίαν ἐξῆλθον ἢ πρὸς σύλληψιν τοῦ πειρατοῦ καὶ τῶν λεβεντῶν αὐτοῦ. Ὁ στόλος ἀπέπλευσε τὴν Παρασκευὴν πρὸς τὸ ἑσπέρας, 27 Ἰουλίου κατὰ τὸ παλαιόν, καὶ διηυθύνθη πρὸς τὴν Σίφνον· Ἐὰν δὲν ἐπανέλθῃ, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι αἱ συμφοραὶ ἡμῶν ἔληξαν.

.......................................

Τῆς ὑμετέρας αἰδεσιμότητος δοῦλος

Σεραφείμ

Νάουσα 3 Αὐγούστου 1677.

Γ.

Εἴδομεν ἐκ τῆς ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ δημοσιευθείσης ἐκθέσεως τοῦ Σεραφεὶμ de Riom, ὁποίας συμφορὰς ὑπέστησαν ἐν ἔτει 1677 ὑπὸ τῶν Τούρκων οἱ γείτονες ἡμῶν Ναουσαῖοι.



Σκοπὸς τῆς παρούσης διατριβῆς δὲν ἦτο βεβαίως ν' ἀπαριθμήσω καὶ περιγράψω λεπτομερῶς τὰ δεινοπαθήματα τῶν Παρίων καὶ τῶν ἄλλων νησιωτῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἢ τῶν πειρατῶν. Σημειῶ μόνον ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθησε καὶ εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους, καὶ παρατίθημι, οἱονεὶ ὡς συμπλήρωμα, τὸ ἑπόμενον ἐκ παλαιοῦ κώδικος ἀνέκδοτον σημείωμα καθ' ὃ ἐν ἔτει 1696 οἱ Τοῦρκοι ἐπέφερον πάλιν μεγίστας ζημίας ἐπὶ τῆς νήσου Πάρου.

«1696 Τὴν 4 ἢ 5 Σεπτεμβρίου, διῆλθε τὸ στενὸν τοῦτο (1) ὁ Καπιτὰν πασᾶς Μετσομόρτος (2) μεθ' ὅλων τῶν πλοίων του συνο-

---

(1) Ἐννοεῖ τὸ μεταξὺ Νάξου καὶ Πάρου.

(2) Οὗτος ἦν ὁ διαβόητος ἐξωμότης Χουσεῒν πασᾶς ὅστις μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀνάκτησιν τῆς Χίου (1695), προήχθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Καπιτὰν πασᾶ ἀντὶ τοῦ ἀρχιναυάρχου Ἀμουτσαζαδὲ διορισθέντος διοικητοῦ τῆς νήσου. Ἐπωνομάσθη Μετσομόρτος ὡς μείνας ἡμιθανὴς ἔν τινι μάχῃ ἐκ τῶν πληγῶν. Ἀπεβίωσε δὲ ἐν τῷ ἐν Πάρῳ λιμένι τοῦ Ντριοῦ τῇ

δευομένων ὑπὸ τοῦ Βαρβαρικοῦ στόλου. Ἠγκυροβόλησαν εἰς Ντριὸν ὅπου ἔμειναν ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὁποίων ἐπέφερον μεγίστας ζημίας ἐπὶ τῆς νήσου Πά-

---

18 Αὐγούστου 1701. Περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ δημοσιεύω ἐνταῦθα τὸ ἑπόμενον ἀνέκδοτον σημείωμα: «1701 περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου, ἔφθασεν εἰς Ντριὸν ὁ Τουρκικὸς στόλος ἤτοι δύο μεγάλα πλοῖα καὶ δεκατέσσαρες γαλέραι διοικούμεναι ὑπὸ τοῦ διασήμου καπιτὰν πασᾶ Μετσομόρτου ὁ ὁποῖος ἀπέθανε τῇ 18 Αὐγούστου καὶ ἕνεκα τούτου ἀπέπλευσεν ὁ στόλος τῇ 19 καὶ μετέφερε τὸ σῶμά του εἰς Χίον. Κατὰ τὴν ἐν Ντριῷ διαμονὴν τοῦ στόλου, ἤτοι τὴν πρωΐαν τῆς 18 Αὐγούστου, οἱ κύριοι Ἐπίτροποι τοῦ Κάστρου καὶ Μπούργου ἔλαβον ἐπιστολὴν τοῦ δραγουμάνου τοῦ Καπιτὰν πασᾶ δι' ἧς διέτασσεν αὐτοὺς νὰ πέμψωσιν ἐκεῖ τὸ ταχύτερον τὸν ἡμέτερον ἀδελφὸν [τῶν Καπουτσίνων] **Bonaventure de Civitella**, ἰατρόν, καὶ ἐκεῖνον τῶν Ἰησουϊτῶν ὀνόματι **Bongrain**, τόσον διὰ τὸν Μετσομόρτον ὅσον καὶ διὰ τὸν ἑαυτοῦ Κεχαγιὰν ὅστις ἦτο ἐπίσης ἀσθενής. Οὗτοι ἀνεχώρησαν πάραυτα, ἀλλὰ τὸν Μετσομόρτον δὲν εὗρον ἐν τῇ ζωῇ. Δώσαντες εἰς τὸν ἄλλον θεραπευτικά τινα, ἐπέστρεψαν τῇ 20 φέρων ἕκαστος δέκα σκοῦδα τὰ ὁποῖα τοῖς ἐδόθησαν ὡς ἀμοιβή.» (Κῶδιξ Μονῆς ἁγίου Ἀντωνίου, σ. 186)



ρου καὶ ἰδίως εἰς τοὺς ἀμπελῶνας ὧν κατέφαγον πάσας τὰς σταφυλάς.» (Κῶδιξ Μονῆς Ἁγίου Ἀντωνίου, σ. 183).

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις ὅλων τῶν νήσων κατὰ τοὺς μαύρους ἐκείνους χρόνους τῆς Τουρκικῆς τυραννίας. Πολὺ ὀρθῶς δὲ ὁ κ. Δ. Βικέλας (Διαλέξεις καὶ ἀναμνήσεις, σ.352), γράφει περὶ τῶν νησιωτῶν ὅτι: «Ἄνετος ὕπαρξις, νόμου ἰσχύς, προσωπικὴ ἐλευθερία, ἐξασφάλισις τῶν καρπῶν τῆς ἐργασίας των ἦσαν—καὶ ὡς λέξεις καὶ ὡς ἰδέαι — πράγματα ἄγνωστα εἰς αὐτούς. Αἱ συνήθεις περιπέτειαι τοῦ καθ' ἡμέραν βίου των ἦσαν ληστρικαὶ ἐπιδρομαὶ εἴτε πασάδων εἴτε πειρατῶν, ἀπαγωγαί, ῥαβδισμοί, λαφυραγωγίαι καὶ ἡ ἐπὶ τῶν ἑδωλίων ἐνίοτε τοῦ κατέργου ἁλυσόδεσις. Ὅταν ἀναπολῇ τις τὰ δεινὰ ἐκεῖνα, ἀπορεῖ πῶς ἔζησαν οἱ ἄνθρωποι καὶ πῶς αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου δὲν ἠρημώθησαν ἐντελῶς. Ἴσως διότι καὶ οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ πειραταὶ δὲν ἤθελον τὴν ἐρήμωσίν των ὡς ἀσύμφορον».

